

i PK SKOJ-a za Vojvodinu; Makete centar-baze u Vrbasu i baze u Paragama gde su na geštetneru izvučeni brojevi »Slobodne Vojvodine« 2—3 i 4;

— Urednici i tehničari (Svetozar Marković-Toza, Jovan Veselinov, Stevan Doronjski, Jovan Popović, Stanko Paunović, Branko Bajić, Stanka Veselinov, Jovan Trajković, Slobodan Bajić, Nikola Petrović, Jožef Marčok, Stevica Puzić, Lazar Oklobdžija, Živan Milisavac, Bora Radovanović, Đura Javorina, Gliša i Jovan Vojnović, Voja Nanović, Mladen Sekicki i dr.);

3. Listovi na tradicijama štampe NOP-a (»Dnevnik«, »Magyar Szó«, »Halas L'udu«, »Libertatea«, »Ruske slovo«);

Autori kustosi: Nada Bošković i Olga Popović; tehničko-likovno rešenje Božidar Bošković, akademski slikar.

ABSTRACT

The Museum of Publications of the National Liberation Movement in Vojvodina

N. Bošković

The house of Ćiro Šovljanski, where the first issue of Slobodna Vojvodina was printed in 1942, became the Museum of Publications in 1981. By its display the Museum follows the development of printing in Novi Sad from the period before the war to the present day.

Istorijat lista

»Slobodna Vojvodina« (Muzej štampe NOP-a Vojvodine)

Vesna Štraser

Muzej socijalističke revolucije Vojvodine, Novi Sad

Prilmeno: 2. 10. 1986.

Odmah posle napada Nemačke na SSSR deo PK KPJ koji se nalazio u Novom Sadu obrazovao je AGI-TPROP. Glavni zadatak ovog tela bio je da pokrene i izdaje informativna glasila kojima će se mase informisati o stvarnim događajima kod nas i u svetu i mobilisati na liniji oslobodilačke borbe. Posle masovnih provala tehnika u Novom Sadu je propala, ali je organizacioni sekretar Svetozar Marković Toza, kada je septembra

1941. god. prešao iz Banata u Bačku, preuzeo mere da se stvori nova i da se pokrene štampa oslobodilačkog pokreta. I pored svih nepovoljnih momenata, drugovi su odlučili da u Novom Sadu organizuju tehniku PK KPJ. Tehnika PK KPJ bila je smeštena na dva mesta — na jednom su pripremane matrice, a na drugom su listovi bili umnožavani na geštetneru.

Svetozar Marković-Toza došao je u Novi Sad krajem avgusta 1942. godine. Tu je imao svoje stalne veze preko kojih je obezbedio smeštaj. Tada je Svetozar Marković posredstvom svog domaćina i drugih komunista, nastojao da pronađe kuću u kojoj bi se moglo izgraditi sigurno sklonište za štampariju PK KPJ. Tražeći pravo rešenje i razmišljajući čija bi kuća bila pouzdana, drugovi su se setili krznarskog zanatlije Ćire Šovljanskog, koji je iako nije bio član KPJ, bio simpatizer i pristalica oslobodilačkog pokreta. Ćira Šovljanski je bio voljan da svoju kuću stavi na raspolaganje rukovodstvu pokreta. Svetozar Marković-Toza, organizacioni sekretar PK KPJ, detaljno je ispitao sve okolnosti i jedne večeri došao u kuću Ćire Šovljanskog, koji ga je primio i smestio u svojoj još potpuno nezavršenoj novoj kući. Svetozar Marković-Toza je sa domaćinom napravio plan podzemnog skloništa i odmah se krenulo sa pravljenjem baze u nedovršenom delu kuće. Tako se naknadno izgradila dugačka terasa, a pod njom podrum od kojeg se jedan deo odvojio za bazu. Baza je bila visoka svega 1,6 m, dugačka 2 m, a široka 1,5 m. Sprovedena je struja i jedna jaka sijalica osvetljavala je ovu radnu prostoriju.

Tu su bile stolice, mali sto na rasklapanje, na policama su se nalazile knjige, matrice, hartija i arhiva a postavljena je i polica sa radio-aparatom. Trebalo je mnogo snalažljivosti da bi se nabavila i do baze prenela tehnika i obezbedio potreban materijal. Saradnici oslobodilačkog pokreta u Novom Sadu dovijali su se na razne načine da bi došli do geštetnera, matrica i papira. Za kurira je određen Sreta Stepanov, koji je bio zadužen da donosi materijal, poruke i pisma i da iznosi štampane tekstove i prenosi direktive rukovodstva partijskoj organizaciji u Novom Sadu.

Rad na prvom broju lista »Slobodna Vojvodina« pokrenuo je Sveto-

zar Marković-Toza i uredio je uz pomoć Branka Bajića koji je bio član PK KPJ. Tako je u bazi u kući Šovljanskog održan, u oktobru 1942. godine, sastanak PK KPJ na kom je pored Markovića i Bajića bio i Nikola Petrović. Oni su analizirali stanje pokreta u Bačkoj i tada je formiran i Pokrajinski narodnooslobodilački odbor za čijeg je prvog predsednika izabran Branko Bajić.

List »Slobodna Vojvodina«, namenjen širokim masama, postao je glasilo Pokrajinskog NOO-a. Pored svih teških uslova štampanje »Slobodne Vojvodine« je počelo, i u nedjelju, 15. novembra 1942. godine završen je prvi broj, i već sutradan je Sreta Stepanov izneo prvi svežanj novina. Međutim, policijski agenti su 18. novembra 1942. uveče upali u kuću Stepanova i uhapsili ga. Stepanov se na policiji loše držao i već pod prvim udarcima je sve izdao.

Policija je već 19. novembra 1942. noću opkolila kuću Ćire Šovljanskog u ulici Vojislava Ilića br. 15. Posle kraćeg traganja pronašli su vrata baze u kojoj su se nalazili Svetozar i Milica Marković i Branko Bajić i pozvali ih na predaju.

Ne dobivši odgovor, fašisti su naterali kućevlasnika Ćiru Šovljanskog da siđe u bazu i pozove drugove na predaju. Međutim, ni on se nije vratio. U međuvremenu drugovi su uništili materijal i pripremili se na borbu, koju je posle treće opomene otpočela policija rafalom u otvor baze. Posle prvog rafala odjednom se pojavio u otvoru baze Svetozar Marković-Toza sa pištoljem u ruci. Pucajući na policajce koji su stajali u blizini, ranio je jednog u vrat. Neprijatelj je dovukao pojačanje sa ručnim granatama i dimnim bombama. Tek u zoru, posle viščasovne noćne borbe, kada je Milica Marković na zahtev drugova izašla iz baze, poginuli su Branko Bajić i Ćira Šovljanski. Teško ranjen, Svetozar Marković-Toza pao je policiji u ruke. Posle herojski izdržanih svih vrsta mučenja, kojim je bio podvrgnut u novosadskoj »Armiji« i segedinskom zatvoru, obešen je u Novom Sadu 9. februara 1943. godine.

List »Slobodna Vojvodina«, koji je počeo da izlazi u Bačkoj, u Sremu se od 1943. razvio u glavno pokrajinsko glasilo, štampa se u oslobođenom Banatu, da bi opet dospelo u Novi Sad. Kao najznačajni

list NOP-a i revolucije u Vojvodini, već imenom je simbolično izražavao svoj program. Crvena glava prvog broja podsticala je rodoljube na revolucionarni bunt, a u isti mah bila je izazov fašistima u borbi naroda za slobodu.

Na tradicijama »Slobodne Vojvodine« izrasli su današnji dnevni listovi Socijalističkog saveza SAP Vojvodine: »Dnevnik« na srpsko-hrvatskom jeziku, i »Magyar szo« (Glas naroda) na mađarskom, »Libertatea« (Sloboda) na rumunjskom, i »Ruske slovo« (Rusinska reč) na rusinskom jeziku, koji na istoj revolucionarnoj liniji vode idejno-političku bitku za samoupravne socijalističke društvene odnose i neguju bratstvo-jedinstvo ravnopravnih naroda i narodnosti u stvarno slobodnoj Vojvodini.

Rodna kuća Josipa Broza Tita i gospodarski objekt obitelji Broz u Kumrovcu

ABSTRACT

The history of the newspaper »Slobodna Vojvodina«

V. Štraser

The Agitprop's main task in Novi Sad was to start the publication of an informative newspaper. When Svetozar Marković Toza came to Novi Sad in 1942, premises were found for the printing office so that the first number of Slobodna Vojvodina was issued on 15th November 1942. The press was, however, discovered after a few days. During 1943 Slobodna Vojvodina developed into the major regional newspaper, and was printed first in the free region of Banat and then in Novi Sad again. All present daily papers printed in Novi Sad in the languages of the various nations that inhabit the area, have grown out of the tradition of Slobodna Vojvodina.

com i prikazom razvoja **Školstva kotara Klanjec.**

Biografski prikaz života i rada Josipa Broza Tita daje sažet ali cjelovit pregled bogatog životnog puta Josipa Broza na osnovi podataka, o Titovom djetinstvu i školovanju u Kumrovcu, o odlasku na znanat i potrazi za poslom, te o Titovom uključivanju u radnički pokret i početku njegove revolucionarne aktivnosti koja je uglavnom obilježila, cijeli njegov život. Pomoću povijesnih dokumenata, faksimila, fotografija i predmeta prikazano je Titovo djelovanje i nje-

gova vodeća uloga u revoluciji, NOB-i, poslijeratnoj izgradnji Jugoslavije te nastanku i razvoju pokreta nesvrstanih zemalja u svjetskim okvirima.

Stalna izložba **Povijest Kumrovca** govori o razvoju Kumrovca kroz stoljeća, od prvog spominjanja imena Kumrovec u pisanim povijesnim dokumentima iz XVI. stoljeća, o mjestu i ulozi Kumrovca u NOB-i i njegovoj poslijeratnoj izgradnji i razvoju.

Izložbeni postav **Obitelj Broz** pomoću dokumentarne građe »prati« prezime Broz od njegovog prvog

Spomen-škola, interijer stalne povijesne izložbe u Kumrovcu

Stalne povijesne izložbe u starom selu Kumrovec

Marijan Katusić

»Spomen-park Kumrovec«, muzejska jedinica Staro selo Kumrovec

Primljeno: 2. 10. 1986.

U sastavu RO »Spomen-park Kumrovec«, u muzejskoj radnoj jedinici Staro selo, posjetiocima Titova rodnog mjesta dostupne su četiri stalne povijesne izložbe. To su biografski prikaz života i rada Josipa Broza Tita u lijevom krilu Rodne kuće, stalne povijesne izložbe **Obitelj Broz** i **Povijest Kumrovca**, te Stara škola sa Spomen-učioni-

